

UOT: 821.09

İnci HƏŞİMOVA

Nizami Gəncəvi adına Milli
Azərbaycan Ədəbiyyatı Muzeyi
incializade@gmail.com

NİZAMİ GƏNCƏVİ YARADICILIĞI FRANSIZDİLLİ TƏDQİQATLARDA

Açar sözlər: Nizami Gəncəvi, fransız ədəbiyyatı, tərcümə, “Leyli və Məcnun”, fransız dili, “Yeddi gözəl”, “Xosrov və Şirin”, fransız şərqşünasları, “İsgəndərnamə”

Keywords: Nizami Ganjavi, french literature, translation, Layla and Majnun, french language, “The Seven Beauties”, “Khosrow and Shirin”, french orientalists, “Eskandar-Nâmeh”

Ключевые слова: Низами Гянджеви, французская литература, перевод, Лейла и Меджнун, французский язык, «Семь красавиц», «Хосров и Ширин», французские востоковеды, «Искандер-наме»

Giriş. Nizami Gəncəvi bəşəriyyətin bədii fikir tarixində yeni səhifə açmış, dünya poeziyasına incilər bəxş etmiş ölməz əsərləri ilə dünya ədəbiyyatında yer tutan dahi şəxsiyyətlərdən biridir. Onun ecazkar poetik qüvvəyə malik yaradıcılığının məhsulu olan “Xəmsə”si dünya ədəbiyyatının şah əsərləri sırasında layiqli yer tutur, dünyanın ən məşhur kitabxanalarını bəzəyir.

Nizami Gəncəvinin əsərlərinin məzmunu öz ibrətamizliyi, tərbiyəvi xarakter daşması ilə əsrlər keçsə də, aktuallığını qoruyub saxlamış, bir çox şair və yazıçı üçün ilham mənbəyi olmuşdur.

Nizami yaradıcılığı fransız şərqşünaslarının diqqət mərkəzində olmuş və dahi şairin əsərləri fransız dilinə tərcümə edilərək nəşr olunmuş, eləcə də ədəbi irsinin öyrənilməsi və tanındılması sahəsində işlər görülmüşdür.

Nizami Gəncəvi yaradıcılığı fransızdilli tədqiqatlarda. XVII əsrin ortalarından başlayaraq fransız şərqşünasları Nizami irsinə maraq göstərməyə başlamış və onun həyat və yaradıcılığını Fransa oxucularına təqdim etməyə çalışmışlar. Bu işə ilk dəfə olaraq fransız şərqşünası, Şərq dilləri üzrə tərcüməçi Bartelemi Derblo (1625-1695) başlamışdır. Onun 1697-ci ildə işıq üzü görmüş məşhur “Şərq kitabxanası” (“Bibliothèque orientale”) ensiklopedik lüğətində ilk dəfə Nizami Gəncəvidən bəhs olunur.

Nizami Gəncəvi haqqında tədqiqatların çoxu XIX əsrə təsadüf edir. Oqüst Lakuen dö Vilmoren, Yan Rıpkə, Anri Masse, Fransua Pöti de La Krua, Edqar Bloşe, Kler Kappler, Şarl Anri dö Fuşekur, Fransua Bernar Şarmua, Fransis Rişar və İzabel dö Qastin kimi şərqşünaslar Nizami Gəncəvinin araşdırıb, əsərlərini fransız dilinə tərcümə etməklə yanaşı, Nizaminin ümumbəşəri ideyalarından da bəhrələnmişlər.

Fransız şərqşünası Edqar Bloşe (1870-1937) “Türk əlyazmaları kataloqu”nda Nizami Gəncəvinin ana dilində şeirləri olduğunu qeyd etmişdir. Kataloqu 2-ci cildində 710 nömrəli əlyazmanın bütövlükdə Nizaminin “Yeddi gözəl” poemasının türkcəyə tərcüməsi olduğu və əsərin həmin tərcümədən fransızcaya çevrildiyi göstərilmişdir. “Ərəb, fars və türk əlyazmalarına rəsmlərin kataloqu”nda da Nizamiyə xüsusi yer ayrılmış, şairin əsərlərinə çəkilmiş illüstrasiyalar verilmiş,

Nizami əsərlərinə çəkilmiş miniatürlərin hansı rəssamlıq məktəbinə aid olduğu göstərilmişdir [4, s.205].

Müasir dövrün məşhur fransız şərqşünası Kler Kappler 1994-cü ildə "Məna və əl-kimyəvi proses axtarışında: Nizaminin "Yeddi gözəl" vasitəsilə transmutasiyası" adlı məqalə nəşr etdirmişdir. Məqalədə "Yeddi gözəl" poeması koqnitiv sistemli hekayə kimi öz strukturunda araşdırılmışdır. O, "Fars klassik ədəbiyyatında böyük İsgəndər" sərlövhəli məqaləsində isə Nizami və Firdovsinin əsərlərindəki İsgəndər əfsanəsinin ədəbi taleyini təhlil etmiş və bu mövzuda müxtəlif araşdırma və tədqiqatlardan bəhs etmişdir. Tədqiqatçının istifadə etdiyi tədqiqat metodu üslub və yanaşma baxımından olduqca ədəbidir və İsgəndərin qəhrəmanlıq hərəkətlərinin simvolik şərhini ehtiva edir [9, s.262-263].

Fransız şərqşünası, Yeni Sorbonna Universitetinin professoru, klassik fars dili və ədəbiyyatı üzrə mütəxəssis Şarl Anri dö Fuşekur Nizami haqqında bir neçə məqalə yazmışdır. Məqalələrinin biri "Nizami şeirlərində qadınların siyasətdəki rolu", digəri isə "Nizaminin əsərində merac hekayəsi" adlanır. Bu məqalədə Fuşekur "Yeddi gözəl" poemasını təhlil etmiş və Nizaminin digər əsərlərindəki merac ilə müqayisə etmişdir. O, Nizami yaradıcılığını yüksək qiymətləndirmiş və Nizami poetik irsinin hələ də layiqincə qiymətləndirilmədiyini qeyd etmişdir [10, s.256].

"Xəmsə"nin fransız dilinə tərcüməsi haqqında. Nizami Gəncəvinin tərbiyəvi ideyaları fransız şərqşünas alimlərinin diqqətini cəlb etmiş, onun əsərləri fransız dilinə tərcümə olunaraq işıq üzü görmüşdür. Lakin "Xəmsə"nin fransız dilinə tam tərcüməsi yoxdur. Şairin poemalarının bəziləri müxtəlif zamanlarda bütöv şəkildə, bəzilərinin isə bir hissəsi fransız dilinə tərcümə olunmuşdur.

Şairin əsərlərinin fransız dilinə ilk tərcüməsini François Bernard Şarmua (1793-1868) etmişdir. Fransa şərqşünası Şarmua 1829-cu ildə "İsgəndərnamə" poemasının bir hissəsini fransız dilinə tərcümə edərək Sankt-Peterburqda nəşr etdirmişdir [22, s.20]. Şarmuanın gənc yaşda ölən tələbəsi Lüdviq Şpitsnagel (1807-1827) "İsgəndərnamə" poemasından "İsgəndərin rüslərə qarşı yürüşü" hissəsini fars dilindən fransız dilinə tərcümə etmiş və bu tərcümə sonradan bir neçə dəfə nəşr edilmiş, həmçinin rus dilinə tərcümə olunmuşdur [14, s.42-44]. Lakin Şarmua bu tərcümə üzərində yenidən işləmiş, tərcümələrin mümkün variantlarını, Nizami Gəncəvinin tərcümeyi-halını, rəy və təhlilləri də əlavə edərək onu daha da təkmilləşdirib nəşr etdirmişdir [17, s.516-519].

1710-cu ildə fransız şərqşünas alimi Fransua Pöti de La Krua (1653-1713) Nizami Gəncəvinin "Yeddi gözəl" poemasındakı slavyan gözəlinin hekayəsini "Turandotun nağılı" başlığı altında fransız dilinə tərcümə edərək nəşr etdirmişdir [6, s.524]. Məşhur fransız dramaturqu və yazıçısı Alen Röne Lesaj (1668-1747) isə ilk dəfə olaraq həmin hekayənin süjetini teatr üçün səhnələşdirmişdir. Lesajın komik opera formasında səhnələşdirdiyi bu süjet "Çin şahzadə xanımı" ("La Princesse de la Chine") adlanır və ilk dəfə 1729-cu ildə Parisdə tamaşaya qoyulmuşdur. Lakin Lesajın əsərində əsas qəhrəmanın adı Turandot yox, Diamantindir [5, s.147].

Qeyd etmək lazımdır ki, italyan yazıçısı Karlo Qotsi "Turandot" əsərini yazarkən Lesajın səhnələşdirdiyi süjetdən istifadə etmiş, alman romantik ədəbiyyatının nümayəndəsi Fridrix Şiller isə "Turandot" pyesinin süjetini Qotsidən götürmüşdür [5, s.146].

Məşhur çex alimi və şərqşünası Yan Rıpkə Nizaminin əsərləri haqqında bir neçə məqalə yazmış, 1934-cü ildə Nizaminin "Yeddi gözəl" poemasını ümumiləşdirərək fransız dilinə "Nizaminin yeddi şahzadəsi" ("Les sept princesses de

Nizhami”) adı altında tərcümə etmişdir. Yan Rıpkə alman şərqşünası Helmut Ritterlə birlikdə “Yeddi gözəl” poemasının Paris, Oksford, Berlin, İstanbul, Praqa və Vyanadakı kitabxanalarda mövcud olan qədim əlyazmalarını müqayisə edərək düzəlişlər etmiş və 1934-cü ildə İstanbulda nəşr etdirmişdir. Bu nüsxə “Yeddi gözəl” poemasının ən dəqiq çap nüsxələrindən biri hesab olunur [23, s.8].

Farsdilli əsərlərin tərcüməsi və nəşrində mühüm işlər görmüş fransız şərqşünası və alimi Anri Masse (1886-1969) Nizami Gəncəvi haqqında tədqiqatlar aparmış və özünün “Fars antologiyası (XI-XIX əsrlər)” əsərində onu mənzum romanın ustası adlandırmışdır. Anri Masse Nizamini məşhur İran şairi Firdovsi ilə müqayisə edərək yazırdı: “Firdovsi qəhrəmanlıq dastanının ustası olduğu kimi, Nizami də romantik dastanın, başqa sözlə, mənzum romanın ustasıdır” [3, s.4]. İxtisasca iranşünas olan Anri Masse Nizaminin “Xosrov və Şirin” poemasını fransız dilinə “Le Roman de Chosroès et Shirine” adı altında tərcümə etmiş və əsər 1970-ci ildə Parisdə nəşr olunmuşdur. Masse qeyd edir ki, Nizami “Veys və Ramin” poemasından bəhrələnmiş, lakin “Xosrov və Şirin” poemasında romantik və lirik məfhumları yeni və qanunauyğun şəkildə işlədərək epik mövzularla əlaqələndirməyi bacarmışdır [1, s.262]. Anri Masse “Xosrov və Şirin” poemasından danışarkən Nizaminin öz fantaziyasına sərbəst yer verdiyini qeyd edir. Onun şeirini tükənməz macəralarla zəngin, bir növ, zərif dastan adlandırır və Nizaminin orijinal əfsanəyə Xosrovun qısqançılıqla ölümünə səbəb olduğu Fərhadın Şirinə olan sevgisinin rıqqətli epizodunu əlavə etdiyini yazır [8, s.71].

Həmçinin tərcüməçi Cəmsid Mortəzəvi Parisdə olarkən Nizaminin “Sirlər xəzinəsi” poemasını fransız dilinə tərcümə etmiş və 1987-ci ildə Parisdə nəşr etdirmişdir [1, s.262].

Nizami Gəncəvinin “Yeddi gözəl” poemasının fransız dilində iki tərcüməsi mövcuddur. Poemanın tərcümələrindən birinin müəllifi İzabel dö Qastindir. O, 2000-ci ildə poemanı fars dilindən fransız dilinə tərcümə edərək “Les Sept portraits” (“Yeddi portret”) adı altında Parisdə nəşr etdirmişdir. Qeyd etmək lazımdır ki, 2017-ci ildə İzabel dö Qastin Nizaminin “Leyli və Məcnun” poemasını ilk dəfə olaraq fars dilindən fransız dilinə tərcümə edərək Parisdə nəşr etdirmişdir. Şərq dünyasına dair yazdığı romanlara görə çoxsaylı mükafatlar qazanmış fransız yazıçı və tərcüməçisi Matias Enar Qastinin etdiyi tərcümə əsərini oxuduqdan sonra Nizami Gəncəvinin “Leyli və Məcnun” poemasını indiyə kimi yazılmış ən gözəl poema, bütün dövrlərin ən gözəl sevgi hekayəsi adlandırmışdır [15, s.1].

Nizaminin “Yeddi gözəl” poemasının fransız dilinə digər tərcüməsinin müəllifi isə amerikalı yazıçı Maykl Berridir. O, 2000-ci ildə Nizaminin “Yeddi gözəl” poemasının tam mətnini fransız dilinə “Le Pavillon des sept princesses” (“Yeddi şahzadə pavilyonu”) adı altında tərcümə etmiş, izahı və şərhini ilə birlikdə Parisdə nəşr etdirmişdir. Nizami ilə bağlı tədqiqatlar aparan Berri Avropada poetik və mədəni kamilliyin zirvəsi hesab olunan Dante ilə Nizami Gəncəvinin eyniləşdirmiş [16, s.16], bundan başqa, Nizami və Şekspirin əsərləri arasındakı oxşarlığı da qeyd etmişdir [16, s.63].

Fransız ədəbiyyatında Nizami motivləri. Bəşər bədii-fikir tarixinə dünya şöhrətli yazıçı və şairlər bəxş edən fransız ədəbiyyatı bir çox dillərdə yazıb-yaradan sənətkarların ədəbi görüşlərinə töhfələr vermiş, eləcə də digər yazıçı, şair və mütəfəkkirlərin yaradıcılığından bəhrələnmişdir. Dahi Azərbaycan şairi Nizaminin yaradıcılığı da fransız ədəbiyyatının görkəmli nümayəndələrinin diqqətindən kənarda

qalmamış, əsərlərinin müdrikliyi və ölməzliyi ilə müxtəlif sənətkarlara ilham mənbəyi olmuşdur.

Fransız ədəbiyyatında yaradıcılığı Nizami yaradıcılığı ilə müəyyən dərəcədə əlaqədar olan yazıçılardan biri fransız yazıçısı və şairi Lui Araqondur (1897-1982). O, şairin ümumbəşəri ideyalarına müraciət etmiş və Əbdürrəhman Caminin “Leyli və Məcnun” poemasından bəhrələnərək “Le Fou d’Elsa” (“Elzanın Məcnunu”) adlı şeirlər toplusunu ərsəyə gətirmişdir. Əfsanənin mövzu və süjetinin canlandırıldığı şeirlər toplusu gənclər arasındakı dostluq dövrünü, bir baxışdan başlayan sevgini, gəlinin ailəsinin narazılıq etməsi ilə taleyin gətirdiyi ayrılığı, bir-birlərini görmək üçün uzun müddət gözləmələri və cütlüyün həqiqətən görüşdüyü nadir halları ehtiva edir. Araqon və Nizaminin əsərləri arasındakı digər oxşarlıq isə şeirlərin poetik nəsrə qarışmasıdır [12, s.33-38].

Nizami Gəncəvi “Leyli və Məcnun” poemasında Leylini vəsf edərkən yazır:

Ərəb ayı kimi sifəti vardı,
Əcəm türkü kimi könül ovlardı.
Saçları gecəydi, camalı bir bağ,
Sanki qara qarğa tutmuşdu çırağ.
Lələ bəzənmişdi püstəcik ağzı,
Şəkər dodaqlıydı o ellər qızı [19, s.65].

Lui Araqonun “Elza” şeirindən bir neçə parçanı Hamlet Qoca (1942-2019) Azərbaycan dilinə tərcümə etmişdir.

Mənim mehribanım, dəli ceyranım,
Gözəllikdən od alırdı bu canım.
Dodaqların qanımı coşdururdu,
Saçların qızılı tək bərk vururdu... [7, s.176].

Qeyd etmək lazımdır ki, Nizami əsərlərindəki bəzi süjetlər fransız yazıçılarının diqqətini cəlb etmiş və onlar öz əsərlərində həmin süjetlərdən istifadə etmişlər. Bu cəhətdən XVIII əsr Fransa maarifçilərinin görkəmli nümayəndəsi, şair, publisist Volterin fəlsəfi povestlərində istifadə edilmiş iki süjet diqqəti cəlb edir. Volterin 1748-ci ildə yazdığı “Zadiq” və ya “Tale” povestində “İt və at” (“Le chien et le cheval”) və “Paxıl” (“La jalousie”) novellalarındakı süjetlər Nizaminin əsərlərində də var. Xüsusən də “Paxıl” novellasının süjeti Nizaminin “Yeddi gözəl” poemasındakı Xeyir və Şər haqqındakı hekayənin süjetinə çox yaxındır [5, s.156-157].

Zəhmətkeş insan obrazı bir çox yazıçıların əsərlərinin əsas qəhrəmanı olmuşdur. Əməyə və əmək adamına dərin məhəbbət Nizami yaradıcılığını səciyyələndirən əsas keyfiyyətlərdəndir. Şair başqa əsərlərində olduğu kimi, “Sirlər xəzinəsi”ndə də bu mövzuya xüsusi diqqət yetirmiş, əməyi insanın zینəti, yaraşığı, onu hər cür bəlalardan qoruyan bir vasitə saymışdır. Aydın ki, Nizami Gəncəvi həyatın mənasını zəhmətdə görürdü.

Gecə zülmətdə belə daşı zəhmət yükünü,
Yalnız zəhmətkeş bilir vacib işin zövqünü.

...

Kimlər ki çəkir zəhmət, məgər taparmı zillət?
Məşəqqətin sonundan başlanır istirahət [20, s.120-121].

Bu nöqteyi-nəzərdən Volterin “Səmimi, yaxud optimizm” (“Candide ou l’Optimisme”) əsərinin qəhrəmanı diqqət çəkir. Uzun müddət əziyyətli səyahətdən sonra o, həyatın mənasını zəhmətdə tapır, yaradıcı zəhmətə qoşulur, işləyib zəhmət çəkməyi həyatın gözəlliklərini və sevincini dərk etmək, həqiqəti anlamaq üçün başlıca vasitə hesab edir [5, s.79].

Nizami Gəncəvidən sonra iki gəncin nakam eşqindən xəbər verən çoxlu sayda əsərlər yazılmışdır. Belə əsərlərdən biri də Jozef Bedienin (1864-1938) kelt əfsanəsi əsasında yazdığı “Tristan və İzolda” əsəridir. Əsər süjet və kompozisiya cəhətdən Nizami Gəncəvinin “Xosrov və Şirin” poeməsindəki iki-üç epizodla əsləşir. Hökmdarlıq, qəhrəmanların uşaqlığı və gəncliyi, sevgililərin ayrılması, həyatda və ölüm vasitəsilə yenidən qovuşması hər iki əsəri bir-birinə yaxınlaşdıran cəhətlərdir. Jozef Bedienin “Tristan və İzolda” əsərində Tristan və sarışın İzoldanın (Iseut la Blonde) ayrılması, Tristanın Bretana gedib ağəlli İzolda (Iseut aux mains blanches) ilə evlənməsi, Tristanın öldüyünü gören sarışın İzoldanın onun yanında ölməsi [13, s.103-147] və Nizaminin “Xosrov və Şirin” poemasında Xosrovun İsfahana gedib Şəkərlə evlənməsi, daha sonra isə onu buraxıb Şirinin yanına qayıtması, Xosrovun ölümü və Şirinin Xosrovun məzarı başında özünü öldürməsi epizodları oxşarlıq təşkil edir [18, s.223-459].

Eyni zamanda, Tristan və İzolda obrazlarının Leyli və Məcnun obrazları ilə analogiyası da diqqət çəkir. Məcnun və Tristan obrazlarının sevgi münasibətlərini müqayisə edərək eşqin Şərqdə və Qərbdə necə təzahür etdiyini göstərən Andre Mikel 1984-cü ildən “Leyli və Məcnun” haqqında kitablar yazmağa başlamışdır: “Hekayəsi dövrün ontoloqları tərəfindən ehtiraslı və sistemli bir şəkildə qələmə alınan, yarı həqiqət, yarı əfsanəvi obraz olan və ilahi eşqini elan edən Məcnun bir sıra personajların prototipidir” [2, s.13]. Yazıçı, ərəb dili və ədəbiyyatı üzrə mütəxəssis olan Andre Mikelin 1984-cü ildə Persi Kemp ilə birlikdə yazdığı “Majnûn et Laylâ: l’amour fou” (“Məcnun və Leyla: dəli eşq”) adlı kitabı, “L’amour poème” (“Sevgi şeiri”) adlı tərcümə əsəri və “Laylâ, ma raison” (“Leyla, səbəbim”) adlı romanı nəşr olunmuşdur. 2003-cü ildə isə Mikel “Le Fou de Laylâ : le dîwân de Majnûn” (“Leylanın Məcnunu: Məcnunun divanı”) adlı tərcümə əsərini nəşr etdirmişdir [21, s.1].

Nizaminin əsərlərindəki baş qəhrəmanların ən əsas xüsusiyyətlərindən biri həyata və mübarizəyə can atmaqdır. İsgəndərin dirilik suyunun ardınca getməsi bunun bariz nümunəsidir. Oxşar motivə Pol Düka (1865-1935) yaradıcılığında da rast gəlinir. Fransız bəstəkarı Pol Dükanın 1909-1910-cu illərdə bəstələdiyi “Pəri” (“La Péri”) baletinin əsas mövzusu ölməzlik axtarışında olan İsgəndərin əlində ölümsüzlük çiçəyi tutan Pəri ilə qarşılaşması, çiçəyi ondan alması, Pərinin öz cazibədar rəqsi ilə onu ovsunlayıb çiçəyi geri alması və İsgəndərin ölümsüz həyat tapa bilməyəcəyini başa düşməsi üzərində qurulmuşdur [11, s.83].

Nəticə. Nizami Gəncəvinin əsərlərinin məzmunu öz ibrətamizliyi, tərbiyəvi xarakter daşması ilə əsrlər keçsə də, aktuallığını qoruyub saxlamış, bir çox yazıçı və şair üçün ilham mənbəyi olmuşdur. Təqdim etdiyimiz məqalə üzrə əsas məqsəd Fransada Nizami Gəncəvi haqqında aparılan tədqiqatları araşdırmaq və Nizaminin hansı əsərlərinin fransız dilinə tərcümə olunduğunu tədqiq etməkdən ibarətdir. Belə ki, XVII əsrin ortalarından başlayaraq fransız şərqsünəsləri Nizami irsinə maraq

göstərməyə başlamışlar. Bu işə ilk dəfə olaraq fransız şərqşünası B.Derblo başlamışdır. Lakin Nizami haqqında tədqiqatların çoxu XIX əsrə təsadüf edir. Fransız tədqiqatçıların bəziləri Nizamidən ötəri bəhs etmiş, bəziləri isə şairin həyat və yaradıcılığının müəyyən tərəflərini lazımınca təhlil etmişlər. Şairin tərbiyəvi ideyaları, E.Bloşe, K.Kappler, Ş.A.Fuşekur və b. şərqşünas alimlərinin diqqətini cəlb etmiş və şairin yaradıcılığı fransız şərqşünaslarının tədqiqat obyektinə çevrilmişdir.

Nizaminin əsərləri fransız dilinə tərcümə olunaraq işıq üzü görmüş, şairin əsərlərinin bəziləri fransız dilinə hissə-hissə, bəziləri isə bütöv şəkildə müxtəlif tərcüməçilər tərəfindən tərcümə olunmuşdur. Fransua Pöti de La Krua, Fransua Bernar Şarmua, Martin Teodor Hutsma, Yan Rıpkə, Anri Masse, Maykl Berri və İzabel dö Qastin kimi alimlər şairin əsərlərinin fransız dilinə tərcüməsində mühim işlər görmüşlər.

Dahi Azərbaycan şairi Nizaminin ümumbəşəri ideyaları fransız ədəbiyyatının görkəmli nümayəndələrinin diqqətindən kənarda qalmamış, əsərlərinin müdrikliyi və ölməzliyi ilə müxtəlif sənətkarlara ilham mənbəyi olmuşdur. Nizami əsərlərindəki bəzi süjetlər fransız yazıçıların diqqətini cəlb etmiş və onlar öz əsərlərində həmin süjetlərdən istifadə etmişlər. Lui Araqon, Andre Mikel, Röne Lesaj, Pol Duka kimi sənətkarlar Nizami yaradıcılığından bəhrələnərək əsərlər yazmışlar. Bundan başqa, Volterin “Səmiyə, yaxud optimizm” (“Candide ou l'Optimisme”), Jozef Bedienin “Tristan və İzolda” əsərlərindəki bəzi epizodlarla Nizaminin əsərlərindəki bəzi süjetlər və motivlər oxşarlıq təşkil edir.

İSTİFADƏ EDİLMİŞ ƏDƏBİYYAT:

1. Amir Esmaeil Azar, Mahnaz Najafi. An Investigation of Nezami's Works Translated in the West (France, England, and Germany). European Online Journal of Natural and Social Sciences. Vol.4, №2. 2015
2. André Miquel. Deux histoires d'amour: de Majnûn à Tristan, (Travaux du Collège de France), éditions Odile Jacob, 1996
3. Baptiste Touverey. Layla et Majnûn: l'amour, le vrai. Article publié dans le magazine Books n° 85, septembre/octobre 2017
4. Edqar Bloşe. Azərbaycan Milli Ensiklopediyası, (25 cildə). IV cild. Bəzixana-Brünel. Bakı, 2013
5. Əkbər Ağayev. Nizami və dünya ədəbiyyatı. Bakı, 1964
6. François de Blois. Haft Peykar. Encyclopædia Iranica. Vol. XI, Tehran, 2002
7. Fransız ədəbiyyatı antologiyası. III cild. “Şərq–Qərb”. Bakı, 2007
8. Henri Massé, Une halte au Kurdistan, dans Mémoires de l'Académie de Stanislas, 1925
9. Iranology Abstracts. Vol. 20-21. University press Center and French Iranology Association in Iran, Tehran, 2001
10. Iranology Abstracts. Vol. 26. Tahoori Publications and French Iranology Association in Iran. Tehran, 2006
11. Jacques Helbé. Paul Dukas: 1865-1935. Éditions P.M.P., 1975
12. Jean-Pierre Guinhut. The Man Who Loved Too Much. Azerbaijan International (6.3) Autumn 1998
https://azer.com/aiweb/categories/magazine/63_folder/63_articles/63_legendley1i.html

13. Joseph Bédier. Le roman de Tristan et Yseut. Édition Ebooks libres et gratuits. Parution le 01/01/2004
14. Крымский, А. Е. Низами и его современники. Баку, 1981
15. Mathias Enard a lu "Layla et Majnun", "la plus belle histoire d'amour de tous les temps". Le Monde. 2017
https://www.lemonde.fr/livres/article/2017/07/12/layla-et-majnun-fous-d-amour-en-orient_5159609_3260.html
16. Michael Barry. Nizami's Haft Peykar. Translated by Jalal Alavi Nia. Ney Publications. Tehran, 2006
17. Московский телеграф, часть 36. Москва, 1831
18. Nizami Gəncəvi. Xosrov və Şirin. "Lider" nəşriyyatı. Bakı, 2004
19. Nizami Gəncəvi. "Leyli və Məcnun". "Lider" nəşriyyatı. Bakı, 2004
20. Nizami Gəncəvi. "Sirlər xəzinəsi". "Lider" nəşriyyatı. Bakı, 2004
21. Pierre Larcher. "L'histoire de Laylâ et Majnûn2, intervention dans le cadre du projet européen Orfeo & Majnun, Festival d'Art Lyrique d'Aix-en-Provence, Ateliers du Festival, Venelles, Vendredi 8 Décembre et Mercredi 13 Décembre 2017
22. Shafa Sh. Iran in the World Literature. Tehran, Avesina Bookstore, 1953
23. Shahabi A. Nezami, Poet and Raconteur. Tehran, Avesina, Keyhan Press, 1958

Inji Hashimova

Nizami Ganjavi's works in French-speaking studies

S u m m a r y

The great Azerbaijani romantic poet Nizami Ganjavi is distinguished by his humanistic thoughts and secular attitude to love. His poems, with their universal themes, have transcended borders to influence the literature of distant lands.

So, French orientalist paid much attention to Nizami's works. In French literature, Nizami is especially famous for his "Khamisa" which consisted of five masnavis with fine motifs that have been used by French writers and contemporary poets. Although the translation of Nizami's works into French began in the XIX century, the writings about his life and work date back to the XVII century.

The first initiator of the study of Nizami's works was the French orientalist Barthelémy D'Herbelot de Moléville. Four articles about Nizami Ganjavi were published in his encyclopedia entitled "Oriental library".

Nizami Ganjavi works have been translated into other languages of the world. Among these countries, the French were honoured to get familiar with Nezami and his works before other countries. The first translation of Nezami's works to French was done by François Bernard Charmoy. In 1829, he translated a part of Eskandar Nameh and published it in Saint Petersburg.

Jan Rypka, a Czech orientalist, summarized Nezami's Haft Peykar and translated it to French as "Nezami's Seven Princesses".

Henri, Masse (1886-1969) French orientalist and scholar, has done lots of activities in translating and publishing Nizami's works. For instance, in 1970 he translated Nezami's "Khosrow and Shirin" into French and published it in Paris.

Isabelle de Gastines translated Nezami's "Layla and Majnun" and "The Seven Beauties".

At the same time, wisdom and immortality of Nizami's works have been the source of certain artistic pastiches and inspirations.

Инджи Гашимова

Творчество Низами во франкоязычных исследованиях

Р е з ю м е

Великий азербайджанский поэт-романтик Низами Гянджеви отличается гуманистическими мыслями и светским отношением к любви. Его стихи с их универсальными темами выходят за рамки, пересекая границы страны, и влияют на литературу дальних стран. Так как, французские востоковеды уделяли творчеству Низами большое внимание. Во французской литературе Низами особенно известен своим «Хамсе», состоящим из пяти маснави, прекрасные мотивы которых были использованы французскими писателями и современными поэтами. Хотя перевод произведений Низами на французский язык начался в XIX веке, писания о его жизни и творчестве восходят к XVII веку.

Первым инициатором изучения произведений Низами был французский востоковед Бартеlemi д'Эрбело де Моленвиль. В его энциклопедии под названием «Библиотека Востока» были опубликованы четыре статьи о Низами Гянджеви.

Произведения Низами Гянджеви переведены на языки многих народов мира. Среди этих народов французы имели честь познакомиться с Низами и его произведениями раньше других стран. Первый перевод произведений Низами на французский язык сделал Франсуа Бернар Шармуа. В 1829 году он перевел часть «Искендер-наме» и опубликовал ее в Санкт-Петербурге.

Чешский филолог-востоковед Ян Рыпка в 1934 году резюмировал «Семь красавиц» Низами и перевел его на французский язык под названием «Семь принцесс Низами».

Французский востоковед и ученый Анри Массе сделал много важных работ в области перевода и публикации произведений Низами. Например, в 1970 году он перевел «Хосров и Ширин» Низами на французский язык и опубликовал его в Париже.

Изабель де Гастин перевела произведения Низами «Семь красавиц» и «Лейли и Меджнун» на французский язык.

В то же время, с мудростью и бессмертием своего творчества Низами был источником вдохновения для некоторых писателей.